

Viipurin Suomalaisen
Kirjallisuusseuran
toimitteita
12

HELSINKI 1998

ISSN 1236-4304

Lappeenrannan Kirjapaino Oy 1998

Kalevi Tilli

Toivo Kuula Viipurissa

Suomen säveltaidetta rikastutti 1900-luvun kahtena ensimmäisenä vuosikymmenenä nuori lahjakas säveltäjä Toivo Kuula.

Kuulan musiikille oli leimaa antavana lämmin suomalainen melodiikka, jonka taustana oli säveltäjän voimakas pohjalainen temperamentti.

Kuulan rikkaat luonnonlahjat ja korkeat taiteelliset ihanteet olisivat suoneet hänelle maailmanlaajuisen maineen, ellei hänen traaginen kuolemansa Viipurissa vuonna 1918 vain 34 vuoden ikäisenä olisi jättänyt hänen tuotteliaan sävellystyönsä tulokset melko suppeaksi luomiskauden lyhyiden takia.

Jo musiikkiopistovuosinaan Helsingissä Kuula loi oppilastöiksi harvinaisen kypsiä kamarimusiikkiteoksia. Suomen kansalle hänen musiikkinsa on tuttua ja rakasta erityisesti hänen lauluissaan, joiden sävellyriikat ovat kansallisen musiikkimme todellisia aarteita.

Kaksi viimeistä elinvuottaan Toivo Kuula toimi Viipurin musiikkielämässä varsin huomattavalla paikalla Viipurin Musiikinystävien Orkesterin kapellimestarina vuosina 1916–1918. Jo aikaisemminkin Kuula oli tullut tutuksi viipurilaiselle yleisölle Viipurin suurilla laulujuhlilla vuonna 1908.

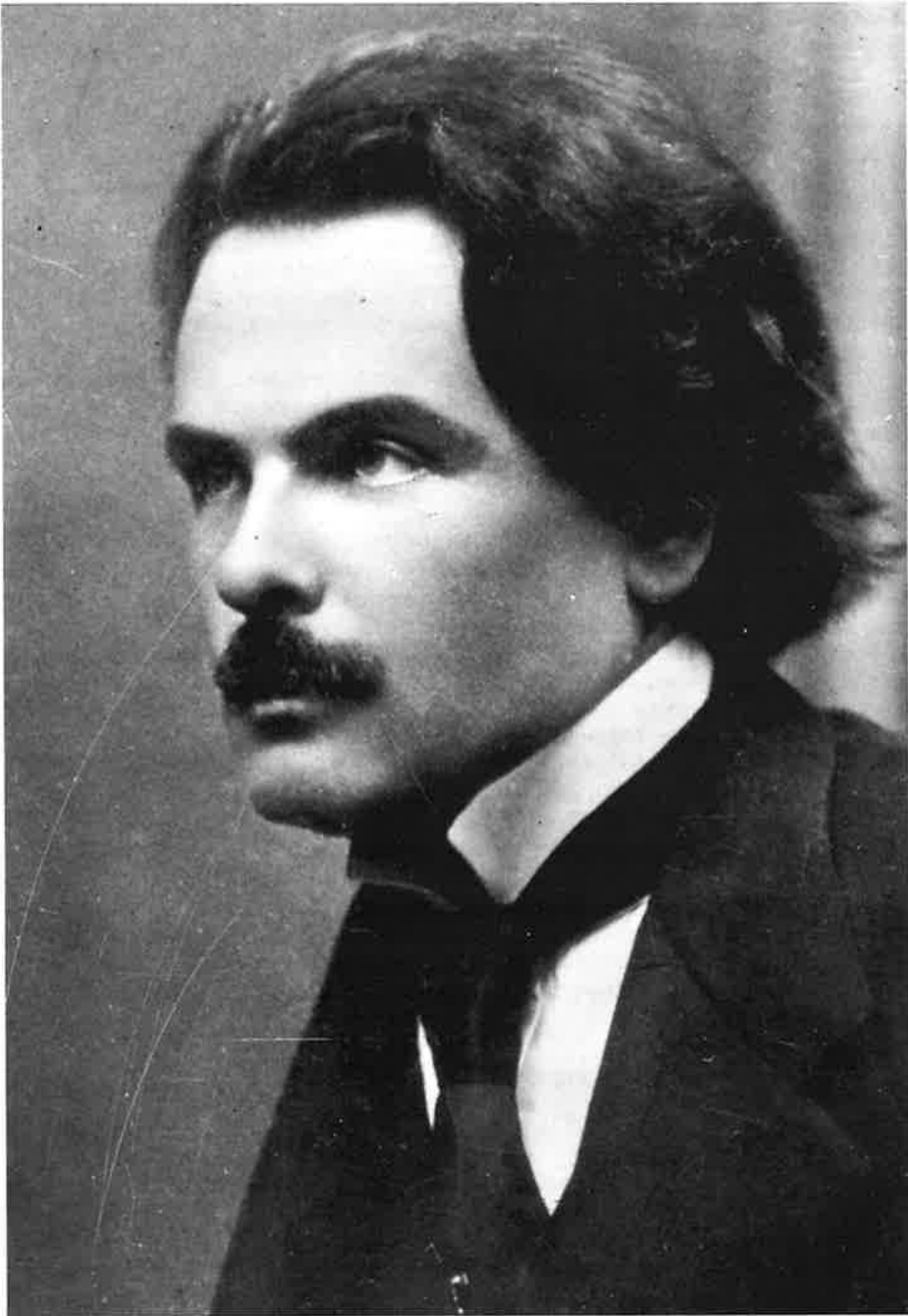
Kun Kuulan suuri rakkaus, hänen toinen vaimonsa Alma oli Lappeenrannan Skinnarilasta kotoisin oleva karjalaistyttö, lienee syytä lyhyesti kertoa hänen lapsuudestaan ja ensimmäisistä musiikkiharrastuksistaan.

Lapsuus ja ensimmäiset musiikkiharrastukset

Jota kuva siitä, miten Toivo Kuula päätyi kasvuvuosinaan uravalinnassaan säveltäjäksi ja sitten myös kapellimestariksi, lienee syytä lyhyesti kertoa hänen lapsuudestaan ja ensimmäisistä musiikkiharrastuksistaan.

Vuonna 1883 syntynyt Toivo Kuula vietti lapsuutensa syntymäkodissaan Vaasassa. Hänen isänsä Matti Kuula oli Turkin sodan veteraani, joka sodassa vaikeasti haavoittuttuaan tuli hartaaksi laestadiolaiseksi ja palveli sen jälkeen Vaasan tarkk'ampujapataljoonan sairaalan vääpelinä.

Koska Toivo Kuulan äiti Sanna Vehkakoskikin oli laestadiolainen, kasvoi poika ankarasti uskonnollisessa, vakavassa kodin hengessä. Kehdosta asti hän tottui kuulemaan

Toivo Kuula (1883-1918) (Kuva: Museovirasto)

hengellisiä sävelmiä, joko syvästi surumielisiä tai karun riemukkaita lauluja, joita laulettiin seuroissa. Isä opettikin pojan jo pienenä veisaaman ja pian Toivo osasi vaivatta laulaa virheettömästi virren kuin virren.

Pian seurakuntalaiset sanoivatkin, että pojasta tulee lukkari, kun Toivo jo poikasena rohkeni sanoa väärin veisanneille naisihmisille: – Tädit laulavat nyt väärin.

Kun isä Matti Kuula osti kotiin urkuharmoonin, Toivo oppi uskomattoman pian soittaman sillä. Vähitellen hän keksi, että voisi itsekkin sommitella ”omia kappaleita” ja niinpä hän teki lauluja ihailemansa Eino Leinon runoihin.

Vastapäätä Toivo kotia kasarmin pihan vastakkaisella puolella asui vääpeli Kärkkäinen. Tämä ryhtyi opettamaan Toivolle viulunsoittoa hänen ehdittyään koulussa opintitiellä Vaasan lyseon viidennelle luokalle. Toivo oli näet ostanut säästämillään rahoilla itselleen viulun ja pakeni usein kasarmin mankelihuoneeseen, jossa yksikseen sitten vingutteli soitintaan.

Viulunsoiton ohella Toivo oli ottanut jonkin pianotunnin koulun laulunopettajalta neiti Karstenilta. Noihin aikoihin hän sävelsi sydän täynnä traagista tunnetta Eino Leinon sanoihin ”Älä itke neito nuori, jos ystäväs pettikin...” ja varusti sen merkinnällä ”Andante quasi adagio”.

Ensivuodet Helsingin Musiikkiopistossa

Kuula oli jo poikasena uneksinut merimiehen urasta. Vaasan satama oli hänelle ihmeellinen paikka. Oli jännittävää nähdä, kun suuret kuunarit lähestyivät pullistuvien purjeiden Vaskiluodon takaa. Merimiehet toivat satamassa viestejä kaukaisista maista.

Toivo-pojan toiveet elämänurasta merillä muuttuivat kuitenkin, kun merimiehet soitelivat vain hänen halveksimaansa haitaria. Vääpeli Kärkkäisen opetukset saivat hänet ihastumaan viulunsoittoon ja niinpä hän päätti valita musiikin elämänurakseen.

Toivo Kuula pääsikin hakemuksesta oppilaaksi Helsingin Musiikkiopistoon, ensin vuosiksi 1900–1903. Siellä johtaja Martin Wegelius näki Kuulassa aivan harvinaista lahjakkuutta, jaloa metallia Suomen musiikin viljelyyn.

Musiikkiopisto oli Helsingissä tuohon aikaan aristokraattinen laitos, jonne kerättiin oppilaiksi lähinnä ruotsinkielisiä kulttuuriperheitten lapsia. Suomenkielisenä maaseutunuorukaisena Toivo Kuula erosi heistä sekä kieleltään että ulkoasultaan. Niinpä hän ei malttanut pysyä kolmea vuotta kauempaa pääkaupungissa vaan palasi Vaasaan, kun hän oli tulisesti rakastunut vaasalaistyttö Silja Siltaseen. Kuula eli muutoinkin Helsingissä opiskeluaikanaan suurissa taloudellisissa vaikeuksissa niin ettei hänen kannattanut mennä edes syömään kunnon aterioita. Opiskelutuloksetkin jäivät tuolla kertaa Helsingissä heikonlaisiksi.

Ensimmäinen epäonnistunut avioliitto

Kuulan intohimoinen rakkaus Silja Siltaseen johti ennen pitkää avioliittoon ja nuoret vihittiin Vaasassa vuonna 1905.

Nuori vaimo ei kuitenkaan ymmärtänyt alkuunkaan musiikkia. Tuo piirre vaimon olemuksessa myrkytti pian Kuulan mielen ja hän alkoi vähitellen tuntea suorastaan vastenmielisyyttä nuorta puolisoaan kohtaan. Kuula katuikin, ettei ollut lopettanut jo kihlausaikana tuota suhdetta. Niinpä hän tunsii elämänsä menevän Vaasassa hukkaan.

Avioliitosta syntyi pikku tyttö, joka kuitenkin kuoli jo vuonna 1906 Saarijärvellä, missä Kuulat viettivät silloin kesäänsä. Tyttö haudattiin Saarijärvellä Pylkönmaan hautausmaalle. Kuula sävelsi tuolloin Kantelettaren sanoihin ”Tuuti lasta kuolemahan”.

Kauniin kalmiston tunnelmat purkautuivat silloin myös hänen sävellykseensä ”Kesäyö kirkkomaalla” Eino Leinon sanoin.

Saarijärvellä Kuula tapasi pelimanni Matti Meronniemen, jolta hän kuuli pohjalaisia kansanlauluja. Niinpä hänen eteläpohjalaisen kansanlaulukokoelmansa kaikki laulut ovat peräisin sieltä. Saarijärvellä Kuula sävelsi myös ”Pirun polskan”, missä piru istuu kosken kivellä kohmelossa ulvoen ja uikuttaa kun akka häntä rannalta sättii. Tuolta ajalta on myös Kuulan sävellys ”Virta venhettä vie” myös Eino Leinon sanoilla.

Vuonna 1906 Kuula jätti entisen elämänsä taakseen ja lähti uudelleen Helsinkiin jatkamaan opintojaan Musiikkiopistossa. Hänen vaimonsa Silja jäi asumaan Kuulan vanhempien luo.

Juuri silloin Toivo Kuula tarvitsi inspiroivaa naista, jonka luonteenominaisuudet ja taiteellisen lahjakkuuden hän saattoi asettaa jalustalle. Hän tutustuikin Helsingin Musiikkiopistossa neiti Alma Silventoiseen. Kuultuaan tämän ihanan sopraanoäänän hän ihastui tuohon tummaan opintotoveriinsa ja sanoi tälle: ”Olen valinnut Teidät neiti Silventoinen laulujeni esittäjäksi”.

Kuula rakastui pian tulisesti karjalaiseen laulajatyttöön ja tunsikin yhä voimakkaammin, miten hänen entinen elämänsä oli ollut katkeroittavaa. Hän koki nyt uutta ja virkistävää elämää, joka todella inspiroi häntä sävellystyössä.

Viipurissa ja ensi kertaa Skinnarilassa 1907

Masentava käynti kotona Vaasassa

Kesällä 1907 Kuula lähti Viipuriin tapaamaan kunnioittamaansa opettajaa Armas Järnefeltiä.

Tällä matkalla hän kävi ensi kertaa Lappeenrannan Skinnarilassa tervehtimässä rakastettuaan tämän kotona saatuaan Alman vanhemmilta luvan tuohon käyntiin.

Kun Kuula astui Skinnarilan niemeen sen juhlallisen hongikon poikki, hän koki tuon maiseman tunnelman sisimmässään aurinkoisena kesäaamuksena A-duurina. Tuosta tunnelmasta oli aikanaan syntyvä hänen suuri A-duuri trionsa.

Joulukuussa Kuula kävi Vaasassa ja pyysi Silja-vaimostaan eroa. Kuulan äiti piti Siljasta ja yritti puhua pojalleen, että tämä luopuisi eroaikeistaan. Kuula itse vaati silti ehdottomasti eroa eikä sanonut voivansa enää elää vaimonsa kanssa. Tämä halusi kuitenkin noudattaa Kuulan vanhempien tahtoa eikä suostunut eroon. Kun Kuula ei kuunnellut äitiään eikä Silja-vaimoaan isä julmistui ja kirosi poikansa, joka palasi allapäin Helsinkiin.

Isä kirjoitti vielä Alma Silventoisen vanhemmille ikävän kirjeen, jolla hän pahoitti tämän kotiväen mielen.

Läpimurto Viipurin suurilla laulujuhilla 1908

Kuulan mieliala kohentui kuitenkin hänen palattuaan Helsinkiin, missä ylistettiin hänen sävellyksiään. Hän oli ollut Helsingin Musiikkiopiston näytteissä niitä esittämässä ja etenkin Nya Pressenin musiikkiarvostelija Karl Flodin uhrasi puolet näytteen arvosteluista pelkästään Toivo Kuulan osalle.

Flodin kirjoitti arvostelussaan mm. näin: – ”Toivo Kuula, uusi suomalainen säveltäjä – – –”. Hän ylisti etenkin Kuulan ”Tuijotin tulehen” -laulua, jonka tunnepohja oli hä-

nestä laulavan leveä ja ilmensi säveltäjän omaperäisyyttä, sävelten melodista tuoreutta ja soinnin välitöntä nuorekkuutta.

Kuulan läheinen tuttava oli säveltäjä Toivo Saarenpää, joka myöhemmin vuosina tuli viipurilaisille läheiseksi hänen toimiessaan monia vuosia mm. Viipurin Suomalaisen Lyseon laulunopettajana Emil Sivorin jälkeen.

Ystävykset lähtivät vuonna 1908 Viipurin suurille laulujuhille. Siellä Toivo Kuula toivoi tapaavansa rakastettunsa Alman, vaikka Saarenpää epäilikin sitä. Saarenpää arvelikin oikein, sillä Alma Silventoisen vanhemmat olivat kieltäneet tytärtään tapaamasta Kuulaa julkisuudessa Alman isän saatua Kuulan isältä vihaisen kirjeen nuorten suhteesta.

Kuula sai kuitenkin ilokseen kutsun saapua viettämään juhannusta Skinnarilaan.

Viipurin Laulujuhlat vuonna 1908 olivat suuri menestys ja läpimurto Kuulalle tunnustettuna uutena suomalaisena säveltäjänä.

Laulujuhlien konsertissa esitettiin Kuulan ”Pohjalainen tanssi” ja 1600-henkinen kuoro lauloi juhlakonsertissa ensi kerran ”Hautalaulun”, minkä hän oli säveltänyt nimenomaan Viipurin Laulujuhlia varten. Siinä hänen sävelensä virittivät jälleen Eino Leinon sanat soimaan:

*Päivä kun nousee, niin sammuvi tähti
ei se ijäks sammui, ken elämästä lähti — —.*

On kohtalonomaista, että hän juuri Viipurin Laulujuhlia varten sävelsi tuon laulun, joka tavallaan ennusti hänen tulevan kohtalonsa siellä.

Suomen Laulu esitti Viipurin laulujuhlilla vielä Kuulan Koskenniemen sanoihin säveltämän ”Omenapuut” ja Eino Rautavaara lauloi omassa konsertissaan Kuulan soittamia pohjalaisia kansanlauluja. Lisäksi viulutaiteilija Halonen esitti laulujuhlien yhteydessä pitämässään konsertissa Kuulan sonaatin toisen osan.

Näillä koko kansaa yhdistävillä Viipurin Laulujuhlilla, joita kuunteli kolmisenkymmentätuhatta ihmistä, Kuulan Maine nuorena suurena suomalaisena säveltäjänä levisi yli koko Suomen.

Jonas Castrénin mukaan Viipurin Laulujuhlilla pyrittiin tuona aikana luomaan kansaan isänmaallista innostusta ja yhteenkuuluvaisuuden tunnetta. Niistä muodostuikin suuri kansallinen merkkitapaus, joka nostatti isänmaallista mieltä niin kuin oli toivotukin. Tilaisuuden merkitystä lisäsi se tosiasia, että tsaari-Venäjä salli näiden laulujuhlien järjestämisen, vaikka sen virkamiehet suhtautuivatkin noihin aikoihin kansanjuhlisiin muutoin varsin kielteisesti. Mainittakoon vielä, että laulujuhlilla esitettiin myös kansaesityksenä Oskar Merikannon ooppera ”Pohjan Neito” säveltäjän itsensä johtamana.

Helsingissä lokakuun 7. päivänä vuonna 1908 pidetty Kuulan sävellyskonsertti nosti hänet lopullisesti yhdeksi maamme huomattavimmista säveltäjistä.

Niinpä Heikki Klemetti antoi parhaat mahdolliset arvostukset nuorelle säveltäjälöydölle.

Vuonna 1909 Kuula meni kapellimestarikursseille Leipzigiin ja vuonna 1911 hänet kutsuttiin Oulun orkesterin kapellimestariksi. Vuosiksi 1912–1913 hänet valittiin Helsingin Filharmonisen Orkesterin varajohtajaksi Robert Kajanuksen rinnalle. Tätä sopimusta ei kuitenkaan uusittu, vaan hänet syrjäytettiin keväällä vuonna 1914 tuosta tehtävästä. Kuula oli tullut liian pidetyksi kapellimestariksi Helsingissä ja syy hänen erottamiseensa johtui häntä kohtaan tunnetusta kateudesta ja juonitteluista johtavissa musiikkipiireissä.

*Toivo Kuulan ja Alma Silventoisen häät Lappeenrannan Skinnarilassa 29.4.1914.
(Kuva: Museovirasto)*

Toinen avioliitto ja kutsu Viipuriin

Saatuaan vihdoinkin eron Silja Siltasesta Kuula vihittiin avioliittoon Alma Silventoisen kanssa Skinnarilassa 29.4.1914 pidetyissä häissä.

Menetettyään varajohtajan tehtävän Helsingin Filharmonisessa orkesterissa Kuula aikoi keskittyä täysin säveltäjän työhön. Tällöin hänelle tuli yllättäen kutsu ottaa vastaan Viipurin Musiikin Ystävien Orkesterin kapellimestarin paikka.

Viipurista tullut tarjous tuntui mielenkiintoiselta. Viipurihan oli jo vanhastaan tunnettu musiikkikaupunki. Sillä oli sijaintinsa puolesta erinomaiset edellytykset nousta jo 1800-luvulla merkittäväksi musiikkikaupungiksi. Olihan Venäjän pääkaupunki Pietari lähellä ja etenkin sen jälkeen kun junarata Pietarin ja Viipurin välille 1870 valmistui, yhteydet kaupunkien välillä paranivat huomattavasti.

Viipurissa konsertoivat monet kansainväliset kuuluisuudet Pietarista käsin etenkin viikonloppuisin kun Venäjällä ei tsaarivallan aikana saanut kirkollisista syistä pitää konsertteja lauantaisin eikä sunnuntaisin.

Etenkin 1800-luvun loppupuolella Viipuria kunnioittivat mm. pianisti Emil Sauer ja kuuluisat violistit Pablo de Sarasate, Henryk Wieniawski ja Jenő Hubay pitämällä konsertteja kaupungissa.

Viipurin historian ensimmäinen sinfoniakonsertti pidettiin vuonna 1860. Sen johtajana oli Viipurin silloinen keskeinen musiikkimies Richard Faltin, joka vuonna 1856 oli tullut Viipuriin Leipzigin konservatoriosta valmistuneena muusikkona. Hän oli monipuolinen musiikkimies, pianisti, konserttisäestäjä ja musiikin opettajana Papulassa sijainneessa ns. Boehmin koulussa.

Faltinin orkesterin pääjoukkona oli ns. Spohrin orkesteri, joka muutoin soitti pääasiassa Viipurin ravintoloissa, avusti iltamissa ja Seurahuoneella pidettävissä suurissa tanssiaisissa.

Vuonna 1969 Faltin muutti Helsinkiin ja hänen työtään jatkoi orkesterinjohtajana Ernst Schneevoigt, tunnetun Georg Schneevoigtin isä. Silloin saatiin paikallisesta varuskunnan sotilassoittokunnasta tarvittavat puhaltajat.

Schneevoigtin jälkeen Pietari-Paavalinkirkon urkuri Th. Sörensen perusti vuonna 1883 jousiorkesterin, mikä muodosti uuden sinfoniaorkesterin rungon. Hänen erottuaan tehtävästä orkesterin jäsen R. Moser tuli kapellimestariksi, kunnes vuonna 1894 perustettiin Viipurin Musiikin Ystävät, joka alkoi ylläpitää jatkuvasti orkesteria ja sittemmin Erkki Melartinin toimesta orkesterikoulua.

Musiikin Ystävien orkesterin alkuvuosien kapellimestarit olivat:

R. Moser	1894–1898
Armas Järnefelt	1898–1903
Juho Leino	1903–1908
Erkki Melartin	1908–1911
Leo Funtek	1909–1910
Ilmari Weneskoski	1911–1914
Leevi Madetoja	1914–1916

Syksyllä vuonna 1916 Musiikin Ystävien Orkesteri joutui harkitsemaan toiminnan lopettamista kaupungin avustuksen pienuuden takia, joka oli vain 6000 mk.

Edellinen toimintakausi Leevi Madetojan aikana saatiin ylläpidettyä suurten arpajaisten avulla vaikka kaupungin avustus silloinkin oli yhtä pieni.

Nyt todettiin, ettei Musiikin Ystävillä ollut enää mitään mahdollisuuksia järjestää toistamiseen suuria arpajaisia. Valtuuston myöntämän 6000 markan ja konserttitulojen lisäksi oli vielä saatava kokoon 30.000 markkaa.

Sanomalehti Karjalan musiikkitoimittaja, säveltäjä Lauri Ikonen ilmaisi lehdessä 9.9.1916 olleessa kirjoituksessa vakavan huolensa siitä, jääkö kaupunki tulevana talvena todella ilman orkesteria ja orkesterikoulua.

Musiikin Ystävien johtokunta päätti silloin kutsua koolle musiikista kiinnostuneita kansalaisia kokoukseen Seurahuoneelle.

Seurahuoneen kokouksessa päätettiin alkaa hankkia Musiikin Ystäville kannatusjäseniä ja ulottaa jäsenien hankinta mahdollisimman laajoihin piireihin. Karjala-lehdessä olikin sitten päivittäin tilannekatsaus, paljonko rahaa oli saatu uusilta kannattajajäseniltä ja paljonko rahaa puuttui vielä tavoitteeksi asetetusta 30.000 markan rahasummasta.

Orkesterin kapellimestarikysymys päätettiin ratkaista vasta sitten kun oli saatu varmuus varojen riittävästä karttumisesta. Musiikin Ystävien yhdistyksen syyskokouksessa 29.9.1916 todettiin että kokoon oli saatu vasta 11.000 markkaa.

Lauri Ikonen kirjoitti silloin 4.10.1916 Karjala-lehdessä hätähuudon orkesterin ylläpitämisen puolesta. Otsikolla ”Näinä päivinä ratkaistaan orkesterikysymys” varustetussa kirjoituksessa hän sanoi mm.:

”Kaupunkimme on vanhastaan tunnettu musiikkikaupunki. On väärin jo yhdistystä kohtaan jättää se pulaan hetkenä, jolloin kaikki muut avustustiet siltä ovat suljetut. Samoin tekisi perin oudon vaikutuksen, jos niin varakas kauppakaupunki kuin Viipuri ei saisi kokoon tarvittavaa rahamäärää, kun pienemmätkin kaupungit, yksinpä Joensuukin ja Kotka, ylläpitävät koko lailla suurta orkesteria. Pääasia on vain, että käsitämme asian vakavuuden ja toimimme sen mukaan.”

Tiistaina 10.10.1916 Karjala-lehdessä kerrottiin, että tavoitteesta puuttuu enää 6000

markkaa, kun uusia kannatusjäseniä oli tullut lisää runsaasti. Niinpä Viipurin Musiikin Ystävien Seura pani kapellimestarin toimen vihdoin haettavaksi.

Sanomalehti Karjalan 20.10.1916 uutisessa kerrottiin, että tointa olivat hakeneet seuraavat henkilöt: säveltäjä maisteri Lauri Ikonen Viipurista, kapellimestari Aatto Liljeström Savonlinnasta sekä Toivo Murén, sellisti Karl Wasenius ja Toivo Saarenpää Helsingistä.

Viipurin Musiikin Ystävien johtokunta ei kuitenkaan valinnut ketään heistä vaan päätti tarjota, kuten edellä jo tuli ilmi, tuota tehtävää säveltäjä Toivo Kuulalle Helsingistä.

Kuula ottaa vastaan orkesterinjohtajan paikan Viipurissa

Toivo Kuulalle Viipurin orkesterinjohtajan paikan tarjous Madetojan jälkeen oli luonnollisesti tervetullut, tarjosihan se hänelle vakinaisen toimeentulon. Niinpä hän päätti vastaanottaa tuon tehtävän.

Samana päivänä kun Kuula saapui Viipuriin 25.10.1916, Alma Kuula kirjoitti päiväkirjassaan näin:

”Toivo sai aivan äkkiarvaamatta tarjouksen tulla Viipurin Musiikin Ystävien orkesterinjohtajaksi. Se tuli ihan yllätyksenä, sillä eihän hän hakenut sinne, vaan hakijoina oli monta muuta säveltäjää ja musiikkimiestä. Olimme järjestäneet jo elämämme niin, että Toivo tekisi tämän talven täällä sävellystyötä, mutta kun monasti olemme olleet kovin vähissä rahoissa, rupesi Toivo ajattelemaan asiaa.”

Kuula kirjoitti 25.10.1916 Viipurissa Viipurin Musiikin Ystävien Yhdistyksen kanssa välisopimuksen. Orkesterin kokoonpanoksi sovittiin 21 vakinaista soittajaa. Tarvitessa pyrittäisiin suurempiin konsertteihin saamaan tilapäisiä apulaisia.

Toivo Kuulan haastattelu sanomalehti Karjalassa 26.10.1916

Lauri Ikonen kiirehti jo samana päivänä haastattelemaan uutta kapellimestaria, mitä tointa hän itsekin oli hakenut.

Seuraavan päivän Karjalassa julkaistussa haastattelussa Kuula piti tärkeänä, että olisi järjestettävä paitsi n.s. kansankonsertteja myös muita arvokkaita konserttitilaisuuksia, koska juuri niissä orkesterimusiikki pääsee kaikella vakavuudella oikeuksiinsa. Kuula halusikin saada tuolla kaudella aikaan muutamia sinfoniakonsertteja, joihin saataisiin täysin päteviä solisteja ja hyviä teoksia esitettäväksi. Hän sanoi: ”Tarkoitan hyvillä teoksilla sellaisia, jotka ovat arvokkaita ja lisäksi vievät yleisön mukaan.”

Kansankonserteissa tulisi Kuulan sanoman mukaan olla kahta lajia. Toisissa niistä esitettäisiin hyvää, lyyristä musiikkia: ”Näissä taotaan ne naulat, joilla yleisö kiinnitetään sinfoniakonsertteihin.” Toisissa kansankonserteissa esitettäisiin kevyempää musiikkia, mutta ei mitään ns. kahvilamusiikkia.

Kuula halusi myös järjestää kirkkokonsertteja, joiden ohjelmissa olisi soololaulua, viulu- ja urkusooloja. Hän lausui vielä, että ”kirkkokonsertit ovat minun rakkaimpia aatteitani.”

Lauri Ikonen kysyi haastattelussa Kuulalta mitä muita suunnitelmia hänellä oli mielessä. Toivo Kuula kertoi silloin suunnittelevansa kolmatta sävellyskonserttiaan Helsingissä maaliskuussa vuonna 1917. Siellä tulisi päänumeroina olemaan Eteläpohjalainen sarja II, sinfoninen legenda ”Impi ja pajarin poika” sopraanolle ja orkesterille, Stabat Mater kuorolle ja orkesterille sekä 3-osainen orkesterisarja.

Kuulan tarkoituksena oli säveltää myös pieniä teoksia pianolle, viululle, uruille, yksinlauluja sekä mies- ja sekakuorolauluja ”koko joukon toista sataa”.

Lisäksi Kuula kertoi alkavansa säveltää balettia Juhani Ahon ”Karhunpeijaisiin”. Balletin pääosaan tulisi Maggie Gripenberg, sen ajan kuuluisimpia suomalaisia tanssijattaria.

Kuulan aika meni kuitenkin Viipurissa käytännön järjestelytöihin. Hän sai tehdä jopa monia Pietarin matkoja saadakseen riittävästi päteviä soittajia orkesteriin. Niinpä ”Karhunpeijaisista” ei jäänyt sen enempää kuin 3-osaista orkesterisarjastakaan nuotiakaan jälkimaailmalle.

Orkesterin kokoaminen täysilukuiseksi oli hankalaa kun oltiin jo lokakuussa, ja monet paikalliset soittajat olivat löytäneet paikkoja jo muualta. Tilannetta kuvaili Karjala-lehti numerossaan 29.10.1916 runossa näin:

*”Kuulan, miehen ketterän me saimme mestariksi,
mutta kutka saataneekaan hänelle soittajiksi?
Musikantit matkata näät muille markkinoille
ennättivät kaikki tyyni, aimo ansioille”*

Orkesterin toimikausi 1916–1917

Musiikin Ystävien konsertit Kuulan johdolla alkavat Viipurissa

Niin kuin lukija on jo edellä voinut todeta ”Karjala-lehti” oli kaupungin kulttuurientojen täydellisin kuvastin. Niinpä lehti oli harvinaisen valveutunut myös orkesterin kaltaisen kulttuuritekijän suhteen. Se tuki ihailtavalla tarmolla jatkuvasti orkesteriasi-aa Viipurissa.

Vihdoin sunnuntaina marraskuun 19. päivänä 1916 pidettiin toimintakauden 1916–1917 ensimmäinen kansankonsertti Keskuskansakoulun juhlasalissa. Vielä silloinkin orkesterista puuttui konserttimestari ja tämän tärkeimmän ensiviolistin lisäksi pari muutakin tärkeätä soitinta. Tässä konsertissa viipurilaiset ottivat hyvin vastaan uuden kapellimestarinsa ja kansakoulun juhlasali oli ääriään myöten täynnä innostunutta yleisöä. Myös ”Karjala-lehden” musiikkiarvostelija toivotti numerossa 21/1916 uudelle kapellimestarille onnea tehtävässään ja kiitti häntä onnistuneesta konsertista.

Vaikka Viipurin Musiikinystävien konserttikausi alkoi edellä mainituista syistä lähes puolitoista kuukautta myöhästyneenä, orkesteri ja orkesterikoulu toimivat sotatilasta ja muutoinkin vaikeasta ajasta huolimatta yllättävän hyvin.

Toivo Kuula sai sinfoniakonserttien solisteiksi monia arvostettuja taiteilijoita. Ensimmäisessä sinfoniakonsertissa 14.12.1916 Ernst Linko soitti Tshaikovskin piano-konserton. Toisessa sinfoniakonsertissa 1.2.1917 Selim Palmgren soitti oman piano-konserttinsa ”Metamorfooseja”, Kansansinfoniakonsertissa 4.2.1917 viulutaiteilija Sulo Hurstinen esitti Tshaikovskin viulukonserton. Kuula itse oli varsin tyytyväinen siihen saakka pidetyistä sinfoniakonserteista ja hän kirjoitti Alma-vaimolleen 5.2.1917:

”Lähetän sinulle vielä sanomalehtileikkeen näytteeksi siitä, mitä mieltä viipurilaiset olivat viime sinfoniakonsertista. Eikös se ole jo loistavaa. Vähitellen olen täällä päässyt suosioon ja toivottavasti sitä kestää pitemmälti. Kumpi vaan olisi suurempi orkesteri.”

Sanomalehti Karjalassa oli 2.2.1917 Lauri Ikosen arvostelu, missä hän kirjoitti mm. toisesta sinfoniakonsertista, missä esitettiin Palmgrenin pianokonserton ohella päänumerona Mendelssohnin ”Italialainen” sinfonia:

”Orkesteri virkistyy päivä päivältä, kiitos intomielisen johtajansa” ja ”konsertti oli ensimmäinen sinfoninen minkä allekirjoittanut muistaa kuulleen.”

Kolmas sinfoniakonsertti, missä esitettiin Beethovenin VI sinfonia, pidettiin 8.3.1917. Konsertin solistina oli maailmankuulun Pietarin Musiikkiakatemian prof. Leopold von Auerin oppilas viulutaiteilija Thelma Given, joka soitti Paganinin viulukonserton. Tästä sinfoniakonsertista Lauri Ikonen kirjoitti 9.3.1917 sanomalehti Karjalassa:

”Viipurissa ei sinfonista musiikkia pitkiin aikoihin ole hoidettu niin huolellisella antautumuksella kuin nykyään. Yleisökin on jo huomannut orkesterielämässämme tapahtuvan merkittävän taiteellisen edistyksen”.

Maaliskuun vallankumous keskeyttää hetkeksi orkesterin toiminnan

Venäjällä tapahtunut maaliskuun vallankumous keskeytti konserttitoiminnan Viipurissakin levottomuuksien takia muutamiksi päiviksi. Nikolai II luopui 15.3.1917 kruunustaan ja hänet siirrettiin perheineen Tsarskoje Seloon. Parin päivän kuluttua tilanne kaupungissa rauhoittui siinä määrin, että orkesteri pystyi taas jatkamaan toimintaansa. Niinpä 9.4.1917 Agricolan uudessa kirkossa pidettiin orkesterin kirkkokonsertti, jolle erityisen sävähdysten antoivat Frida Sergejeffin loistavat lauluesitykset sekä Maaseurakunnan kirkon sokean urkurin Varjangon Bach-tulkinnat ja osa Widerin urkusinfoniasta.

Toivo Kuula toimi myös Erkki Melartinin perustaman orkesterikoulun johtajana. Koulun oppilasnäytteet pidettiin 29.4.1917, mistä sanomalehti Karjala kirjoitti hyvin myönteisen arvostelun.

Kevätkauden 1917 viimeinen sinfoniakonsertti oli Toivo Kuulan sävellyskonsertti, mikäli oli myös hänen lahjailtansa. Illan kohokohta oli hänen loistava A-duuri trionsa. Tuon pianotrion esittivät pietarilaiset pianisti rouva Wolkoff, viulutaiteilija herra Wolkoff ja sellotaiteilija herra Tarlé. Inspiraation Kuula oli saanut suureen A-duuri trioonsa, kuten edellä mainitsin, ensikäynnillään Skinnarilassa rakastettunsa Alman luona. Ilta oli suuri menestys Kuulalle. Konsertti oli loppuunmyyty, yleisö innostunut ja Kuulaa juhlittiin laakeriseppelein orkesterin kajauttaessa fanfaarit hänen kunniakseen.

Samana yönä syntyi Helsingissä Toivo Kuulalle Sinikka-tytär. Onnellinen isä kiirehti heti suoraan konsertista asemalle matkustaakseen Helsinkiin. Hän vei konsertin runsaasta kukkasadosta kauneimmat kukat ikionnelliselle vaimolleen. Riemu Sinikan syntymisestä oli Kuulalle rajaton, kun hän Helsingissä sitten onnitteli Alma-vaimoaan ja tervehti sylissänsä pitäen vastasyntynyttä pienokaistaan.

Kuulat eivät olleet vielä saaneet perheelleen sopivaa asuntoa Viipurista, vaan Alma Kuula jäi edelleen asumaan Oulunkylään Helsingissä Fazerin heille vuokraamaan huvilaan. Viipuriin yksin lähtiessään Kuula yritti saada heille heti asuntoa, mutta ei siinä aluksi onnistunut. Siksi Kuulan oli tyydyttävä asumaan väliaikaisesti yksin Viipurissa runoilija Eero Eerolan luona Maaskolan kartanossa.

Kuula-puolisoiden elämä vaikeutui entisestään kun Fazer ilmoitti myyvänsä heille vuokraamansa Oulunkylän huvilan, jolloin Alma Kuula oli vaarassa jäädä Sinikka-pienokaisensa kanssa ilman asuntoa. Monien tiedustelujen ja sanomalehti-ilmoitusten jälkeen Kuulan onnistui vihdoinkin löytää syksyllä 1917 sopiva ja hauska asunto insinööri Hartmanin huvilasta Säiniöltä, noin 10 kilometrin päässä Viipurin keskustasta.

Kuulan ensimmäisen toimintakauden aikana 1916–1917 sattui huvittava tapaus. Konserttimestari viulutaiteilija pietarilainen A. Bersin sairastui juuri ennen Kuulan järjestämää aamupäiväkonserttia. Silloin Kuula kääntyi orkesterikoulun ja yksityisen viulunsoiton opettajan Boris Sirobin (Sirpo) puoleen. Sattui kuitenkin niin että Sirob vietti juuri silloin häitään nuoren vaalean Greta-rouvansa kanssa. Hääpari oli hääaterialla hotelli Finlandiassa, mitä piti nuoren rouvan ruotsinmaalainen äiti rouva Ollberg.

Kesken aterian sulhasta tultiin pyytämään eteiseen. Siellä kapellimestari Kuula pyysi hädissään Sirobia tulemaan konserttimestariksi konserttiin, minkä piti alkaa hetken perästä. – ”Teette minulle korvaamattoman palveluksen, jos voisitte tulla sairastuneen konserttimestarini sijaiseksi. Pyydän syvästi anteeksi, että häiritsen Teidän hääateri-
aanne”, Kuula sanoi. – ”Odottakaa hetken, kysyn vaimoltani Gretalta, suostuisiko hän siihen”, Sirob vastasi. Niinpä sulhanen frakkipukuisena ja myrtinoksa napinlävessä soitti nuoren vaimonsa luvalla matineassa ja lähti sitten jatkamaan häiden viettoaan hotel-
li Finlandiaan.

Orkesterin toimintakausi 1917–1918

Viipurin Musiikinystävien Orkesterin seuraavan toimikauden 1917–1918 alkaessa Kuula oli huolissaan uusien soittajien saamisesta orkesteriin vapaaksijääneille paikoille.

Niinpä Kuula kirjoitti ilmoituksessaan 28.6.1917 ”Karjala”-lehdessä: – Orkesterin soittajille vapaana paikkoja musiikinystävien orkesterissa tulevana soittokautena. Lähempiä tietoja antaa Toivo Kuula – – –.

Orkesterin rahoitusongelma näytti nyt valoisalta. Viipurin kaupunki on myöntänyt avustusta 20.000 markkaa ja keräyksellä oli saatu kokoon lisäksi 25.000 markkaa. Nyt oli siis mahdollista saada orkesteriin enemmän soittajia ja esittää vaativampia sinfonioita paremmin kuin edellisellä kaudella.

Konserttimestariksi onnistuttiin saamaan A. Bersinin tilalle loistava violisti Paul Tsherkassky, joka sitten myöhemmin oli konserttimestarina mm. Helsingin kaupunginorkesterissa. Toiseksi konserttimestariksi tuli Boris Sirob, joka konserteissa esiintyi sotilaspuvussa, koska hän suoritti silloin sotapalvelusta Venäjän armeijassa Viipurin linnan esikunnassa.

Orkesterissa oli tuolloin myös vain 13-vuotias Sulo Aro, jonka isä toimi orkesterissa kontrabasistina. Sulo-poika oli ollut orkesterissa myös Leevi Madetojan aikana. Hänen kertomansa mukaan Madetoja oli kuivan asiallinen kun taas Kuula oli hyväntuulinen ja leikkiä laskeva. Aro sanoikin, että ero johtajien välillä oli suuri kun Madetoja oli tosiaan oikea ”mörökölli”. Aron mieleen oli jäänyt Kuulasta se erikoisuus, että hänellä oli johtaessaankin frakin liepeitten alla vasemmalla puukko, mikä tapa osoittautuikin hänelle myöhemmin kohtalokkaaksi.

Lokakuun vallankumous sotkee orkesterin esiintymiset

Orkesterin ensimmäinen kansankonsertti pidettiin 14.10.1917. Toivo Kuula oli onnistunut hankkimaan hyvän soittajiston ja orkesteri oli myös täysilukuinen. Tulokset olivat sen mukaiset.

Helppotajuisessa konsertissa 26.10.1917 Paul Tsherkassky soitti Tshaikovskin viulukonserton, mikä sai erinomaisen tulkinnan ja lopuksi orkesteri esitti Kuulan ”Pirun polskan”, joka sai arvostelijan sanomaan: ” – – – Etenkin eilen kun säveltäjä sai itse sen johtaa, – – – se kestää kuunnella useampaan kertaan, ainakaan ”Pirun polska” ei koskaan vanhene.”

Lokakuun vallankumous Venäjällä muutti tilanteen Viipurissakin uhkaavaksi. ”Karjala”-lehdessä 27.10.1917 ollut vaatimus hulinoitsevien Suomeen sijoitettujen kasakajoukkojen siirtämisestä pois Suomesta johti lehden lakkauttamiseen. Lehti ei enää ilmestynyt 30.10.1917 ja seuraavana päivänä kasakat pidättivät lehden päätoimittajan Erkki Paavolaisen ja vastaavan toimittajan Viljo Häyhän.

Alma Kuula Sinikka-tytär sylissään. (Kuva: Museovirasto)

Viipurin linnan komendantti Obernibesow lakkautti "Karjala"-lehden, joka ilmestyi seuraavan kerran vasta 1.5.1918, jolloin Viipuri oli jo vapaa suomalainen kaupunki.

"Karjala"-lehden lakkauttaminen herätti suurta katkeruutta ja sanomalehti "Viipuri" kirjoittikin 2.11.1917: "On siis alettu sanomalehtiä vastaan samanlainen väkivalta kuin tsaarivallan mustimpina vuosina tapahtui ja tämä tapahtuu "vapaan Venäjän" muka laajinta vapautta ja oikeutta vaativan komitean toimesta."

Tämän jälkeen musiikkiarvostelut julkaistiin "Karjalan Aamulehdessä".

Ensimmäiseen kauden sinfoniakonserttiin 8.11.1917 solisti Charles Grigorivitsch ei voinut Pietarista saapua hulinoiden takia.

Tilanne Viipurissa kävi uhkaavaksi kun punakaartilaiset toimeenpanivat laittomia kotietsintöjä ja harjoittivat veristä terroria. Punakenraali Kaljunen riehui edesvastuuttomasti kaupungissa. Venäläinen sotaväki käytti omankädenoikeuksia murhaten upseereita ja siviilihenkilöitä.

Silti pidettiin vielä toinen sinfoniakonsertti 20.12.1917, minkä päänumerona oli Tšaikovskin V sinfonia ja solisti Yrjö Somersalmi lauloi aarioita saman säveltäjän oopperasta "Jolanda".

Lauri Ikonen kirjoitti konsertista "Karjalan Aamulehdessä" 21.2.1917: "Tšaikovskin taiteen lämmin intohimo ja harras surumielisyys on sangen lähellä Kuulan omaa luonteenlaatua — — — Niinpä esityksestä muodostuikin mitä antavin, monipuolisesti valaiseva ja kokonaisuutena ehyt."

Punaisten vallankaappaus Viipurissa

Vuosi 1918 aloitettiin levottomista olosuhteista huolimatta Musiikin Ystävien orkesterin pitämällä kirkkokonsertilla Agricolan kirkossa (Uudessa kirkossa). Tuolloin Alma Kuula lauloi ensimmäisen kerran viipurilaiselle yleisölle hänen miehensä ollessa kapellimestarina.

Tammikuun kymmenentenä päivänä pidettiin Suomen itsenäistymisen johdosta Raatihuoneella juhlakonsertti, missä orkesterin lisäksi esiintyi myös Wiborgs Sångarbröder, sittemmin kuuluisaksi tullut Viipurin Lauluveikot.

Tammikuun 24. päivänä oli vielä tarkoitus pitää sinfoniakonsertti, missä aiottiin esittää Debussyn "Pieni sarja". Tuo konsertti jouduttiin kuitenkin peruuttamaan uhkaavan tilanteen vuoksi, sillä yhteiskunnallinen elämä oli luisumassa anarkian tielle.

Kuula ehti kuitenkin jo kirjoittaa "Viipurin sanomien" viimeiseen numeroon konsertin ohjelmaan sisältyvästä Debussyn sävellyksestä ja säveltäjän kuuluisuudesta mm. näin: "Debussy on yksi niistä säveltäjistä, jonka ihailijajoukko kasvaa päivä päivältä. Hän onkin jo tuttu yli maailman. — — — Hänen teostensa esittäminen pienellä orkesterillamme tulee olemaan merkkitapaus oloissamme."

Viipurissa huolestuttiin tammikuun 20. päivän vastaisena yönä Pietisen tehtaalla tapahtuneesta kahakasta. Punakaartilaiset olivat saaneet vihiä sinne varastoiduista suojeluskuntalaisten aseista ja ryhtyneet hyökkäykseen rakennusta vastaan. Yksi talossa olleista suojeluskuntalaisista sai surmansa toisen joutuessa haavoittuneena punaisten vangiksi. Muut suojeluskuntalaiset pääsivät pakenemaan.

Silloin viidettäsataa karjalaista suojeluskuntalaista saapui junalla Viipuriin lopettamaan kaupungissa vallitsevan punaisten anarkian. Venäläinen sotaväki ryhtyi kuitenkin avoimesti tukemaan punakaartia ja suojeluskuntalaiset näkivät parhaaksi poistua kaupungista jätse jääkäri W. Hägglundin johdolla Venäjänsaareen. Sieltä retkikunta lähti hiihtäen Viipurin itäpuolitse Antreaan, minne muodostui valkoisen Vuoksen rintaman keskuspaikka.

Alma ja Toivo Kuula. (Kuva: Museovirasto)

Venäjänsaarelaiset olivat kuitenkin unohtaneet Viipurin asemalle joukon vartiomiehiä, jotka joutuivat epätasaiseen taisteluun punaisten ja venäläisten sotilaiden kanssa. Punakenraali Kaljunen ampui asemahallissa vangiksi joutuneen ylioppilas Peter Siilin.

Toivo Kuula kirjoitti veljelleen Arvolle Suomalaisessa Maaseututeatterin esittämää Larin Kyöstin ”Tuhkimo ja kuninkaan tytär” -näytelmän ensi-illasta (22.1.1918), missä orkesteri huolehti musiikista:

”Yleisö oli ensi-illassa rauhatonta kun kaupungista kuului kovaa ammuntaa. Tilaisuus saatiin kunnialla läpi, mutta yleisön ja näyttelijöiden sekä orkesterilaisten poispääsyssä oli vaikeuksia. Heti kadulle päästyä punakaartilaisjoukko avasi tulen suojatonta joukkoa vastaan. Tällöin yksi nainen kuoli välittömästi.”

Toivo Kuula ja hänen vaimonsa sekä joukko orkesterilaisia vietti yönsä teatterissa kuunnellen Kuulan kirjeessään mainitsemaa ”kuularuiskujen” rätinää.

Kuulat pääsivät vasta seuraavana iltapäivänä hädin tuskin junalla kotiinsa Säiniölle.

– Junassa ”meitä porvareita” katsottiin sangen julmin silmäyksin, Kuula kirjoitti Arvo-veljelleen peräti 40-sivuisessa kirjeessään.

Vapaussota, Viipuri valloitetaan

Vapaussodan katsotaan alkaneen tammisunnuntaina 28.1.1918, jolloin senaatin joukkojen ylipäälliköksi valittu kenr. Mannerheim antoi käskyn riisua Pohjanmaan venäläiset varuskunnat aseista. Sosialidemokraattien kumouksellisen siiven toimeenpanokomitea oli jo 24.1.1918 antanut punakaarteille käskyn olla taisteluvalmiina. Vallankumouksellinen toimeenpanokomitea olikin sitten 27.1.1918 suorittanut vallankumouksen Helsingissä ja muissa Etelä-Suomen asutuskeskuksissa.

Valkoisen armeijan valloitettua Tampereen sen päätavoitteena oli Viipurin saartaminen huhtikuussa 1918 kolmelta taholta. Huhtikuun 23. päivänä valkoisten onnistui katkaista punaisten rautatieyhteys Pietariin ja kaksi päivää myöhemmin he valtasivat Säiniön. Tuolloin Toivo Kuula kirjoitti jälleen Arvo-veljelleen:

”Olemme helvetin tuskista päässeet taivaan kirkkauteen. Se vapautuksen tunnelma, joka ensin pani minut puristamaan valkoisten käsiä ja kohosi kiitokseksi kaikkivaltiaan puoleen, yleni ylenemistään. Ja se on ollut voimakkaimpia tunnelmia, joita elämässäni olen tuntenut.”

Sarkatakkisten vapaussoturien tunkeuduttua Viipuriin huhtikuun 29. päivänä Kuulat kutsuttiin Vaasan rykmentin II pataljoonan kunniavieraiksi vappuaaton paraatiin ja juhlaillallisille Viipurin Seurahuoneelle.

Paraatin ottivat vastaan kenraali Mannerheim, maaherra ja hovioikeuden presidentti. Kaupunginvaltuuston varapuheenjohtaja tervehti valkoista armeijaa innostavalla puheella ja kohotti eläköönhuudon kaupungin vapauttajille.

Mannerheimin puheen jälkeen kohotettiin eläköönhuuto isänmaalle ja laulettiin Maamme-laulu. Lopuksi laulettiin kirkkoherra Vallinheimon puheen jälkeen virsi ”Oi Herra siunaa Suomen kansa”.

Kohtalokkaat juhlaillalliset Seurahuoneella vappuaattona 1918

Juhlaillallisilla Seurahuoneella oli riemukas tunnelma. Toivo Kuula oli sinä iltana kuin irti maasta, kun pitkän ja lohduttoman odotuksen jännitys oli vihdoinkin lauennut. Hän oli sanomattoman suuren kiitollisuuden vallassa niitä kohtaan, jotka olivat lahjoittaneet hänelle takaisin isänmaan ja uudet luomisen ja työnteon mahdollisuudet.

Juhlamielen innostamana Alma Kuula lauloi puolisonsa säestämänä Kuulan rakkaimman laulun ”Lauantai-ilta” Lauri Pohjanpään sanoilla:

*”Niin minä kerran kuolla tahdon, hiljaa niin kuin tuuli.
Katsoen kauas taivaan ruskoon, onnen hymyssä huuli.
Sammuvan päivän siunatessa kultamaita,
kellojen soittaessa suurta sunnuntaita.”*

Noin puoli kymmenen tienoissa illalla alkoi viereisestä huoneesta kuulua äänekkästä remuamista, kun taas heidän omassa kabinetissaan tunnelma oli pysynyt koko ajan arvokkaana.

Alma Kuula lauloi naapurihuoneen melusta huolimatta vielä miehensä säveltämän toisen laulun ”Syystunnelman” Eino Leinon sanoilla.

Kymmenen maissa heidän huoneensa ovelle ilmestyi päihtyneitä miehiä, jolloin rouva Kuulaa alkoi pelottaa. Hän ehdottikin miehelleen, että lähdettäisiin kotiin heidän kaupunkiasuntoonsa pankinjohtaja Lintulahden luo. Tämä oli näet luovuttanut huoneen Kuula-puolisoiden käyttöön.

Toivo Kuula oli kuitenkin juuri tavannut erään vaasalaisen tuttavansa, josta hän ei pitkän aikaan ollut kuullut mitään. Niinpä hän jäi vielä kuulemaan Vaasan tapahtumia ja kehotti vaimoaan lähtemään kotiin sanoen: – ”Sinut saatetaan turvaan kaupunkiasuntoomme!” Taputtaen Alma-puolisoaan poskelle hän sanoi vielä: – ”Tiedäthän rakas, että minä aina pidän sanani. Tulen kahdeksitoista kotiin!”

Siitä mitä sitten tapahtui Alma Kuulan poistuttua Seurahuoneelta, Helsingin sotayli-oikeuden paperit kertovat mm. seuraavaa:

– Siihen kabinettiin, missä Alma ja Toivo Kuula olivat viettäneet Viipurin vapautusjuhlaa juhlaillallisten merkeissä, saapui myöhemmin joukko jääkäreitä. Yleisessä juh-

lahumussa syntyi riitaa siitä, kenen ansio oli suurempi Suomen vapauttamiseen, jääkäreiden vai talonpoikaisarmeijan. Kuula oli sitä mieltä että talonpoikaisarmeijan.

Joku jääkäreistä huusi silloin:

– ”Deutschland, Deutschland über alles!”

Tähän Kuula vastasi omasta pöydästään:

– ”Suomi, Suomi yli kaiken!”

Enempää ei tarvittu ja ilmiriita puhkesi.

– ”Mitä sinä olet meitä arvostelemaan, mitä sinä olet tehnyt muuta kuin heiluttanut tahtipuukkoa ryssille!” huusi eräs jääkäreistä.

Äkkipikaisena ja hurjana luonteeltaan Kuula suuttui moisesta solvauksesta, että silmät musteni.

Sanakiistan yhä kärjistyessä, missä kielikysymykselläkin lienee ollut osuutensa, eräs joukosta ajoi Kuulan peräytymään huoneen läpi uunia vastaan. Saadessaan nyrkiniskun kasvoihinsa Kuula sieppasi puukkonsa esiin ja vetäisi haavan uhkaajansa niskaan.

– ”Verta, verta, täällä on loukattu jääkäriä”, kuului kaikkialta.

– ”Täällä on punakaartilainen! Ottakaa hänet kiinni ja ampukaa!”

Silloin Kuula pakeni huoneesta ja juoksi ulos pihalle päästäkseen turvaan, mutta kompastui hiekkaan. Samalla luoti lävisti hänen päänsä.

Toivo Kuulan kuolema

Toivo Kuula vietiin välittömästi Viipurin Lääninsairaalaan.

Alma Kuula oli puolestaan huolissaan pariskunnan kaupunkikodissa pankinjohtaja Lintulahden luona, kun miestä ei kuulunutkaan kotiin sovittuna aikana eikä koko yönä. Hän riensi heti aamulla Vaasan rykmentin esikuntaan ja kysyi miestä. Sieltä hänet osoitettiin Seurahuoneelle, missä Kuula oli viimeksi nähty.

Seurahuoneella Alma Kuula sai vain vältteleviä vastauksia. Lopuksi hän kysyi pois-lähtiessään eräältä sotilaalta miestä. Sotilas, joka ei tuntenut rouva Kuulaa, vastasi: – ”Hänet ammuttiin viime yönä.” Alma Kuula kaatui silloin tajuttomana portaisiin.

Monien puhelinsoittojen jälkeen ilmeni, että Toivo Kuula makasi vaikeasti haavoittuneena Lääninsairaalassa.

Alma Kuula vietti sairaalassa päivät ja yöt seuraten miehensä kamppailua elämän ja kuoleman välillä. Hän on merkinnyt muistiin miehensä viimeisiä katkonaisia lauseita, kuten: – – – Eikö kukaan voi minua auttaa? – Jetzt können wir ganz ruhig sein. – – Kerrää lehtiä ja rukoile isäsi ja äitisi, Sinikan ja minun puolestani. – Ich habe noch zwei Tausend Melodien zu schreiben und spielen. Aber warum bin ich so müde.

Toivo Kuula menehtyi vihdoinkin toukokuun 18. päivänä 1918.

Toivo Kuulan uskovainen isä Matti Kuula saapui pari päivää ennen poikansa kuolemaa Viipuriin. Rakastavalle isälle tuotti suurta lohtua kun hän kuuli kuolemaa tekevän poikansa puhkeavan sanomaan: – ”Hyvä Jumala, kaikki tekosi ovat oikeat.”

Viikko Toivo Kuulan kuoleman jälkeen hänen maalliset jäännöksensä siirrettiin Viipurin Lääninsairaalasta Helsinkiin kätettäväksi ikuisen lepoon Vanhaan hautausmaahan.

Viipurin Musiikin Ystävien orkesterin toiminta keskeytyi Toivo Kuulan traagisen kuoleman jälkeen kymmeneksi vuodeksi.

Toivo Saarenpää kirjoitti Suomen Musiikkilehdessä no 8/1923 seuraavasti:

”Tuntuu siltä kuin Toivo Kuulan väkivaltainen kuolema yhä lepäisi raskaana painajaisena viipurilaisten yllä. Ei tunnu olevan halua todenteolla ryhtyä toimenpiteisiin vakinaisen orkesterin uudelleen pystyttämiseen.”

Viipurin Musiikin Ystävien orkesteri aloitti toimintansa uudelleen vasta vuonna 1929, jolloin sen johtajana oli Eino Raitio. Jo vuonna 1930 hänen tilalleen tuli johtajaksi Boris Sirob (vuodesta 1935 Sirpo), joka toimi orkesterin johtajana aina marraskuuhun vuonna 1939.

Erkki Melartinin perustaman Viipurin Musiikinystävien orkesterikoulun toimintaa jatkoi Sirobin vuonna 1918 perustama Viipurin musiikkikoulu, joka vuonna 1923 muuttui Viipurin musiikkiopistoksi. Sen johtajana oli vuodesta 1918 lähtien marraskuuhun 1939 saakka Boris Sirob (Sirpo).

Lahteen sotien aikana siirtyneen Viipurin Musiikkiopiston nimi on nyttemmin Päijät-Hämeen konservatorio.

LÄHDELUETTELO

- Björklund Th.*: Piirteitä Viipurin Musiikkielämästä Suomen Musiikkilehti 6/1937
Elmgren-Heinonen, Tuomi: Toivo Kuula, elämäkerta. WSOY 1938
Kuula, Pentti: Toivo Kuula Viipurin Musiikinystävien Orkesterin kapellimestarina 1916–1918. Esitelmä Sibelius-Akatemian jatkotutkintoseminaarissa 13.10.1995
Kuusisto, Taneli: Musiikkimme eilispäivää. WSOY Porvoo–Helsinki 1965
Paavolainen, Erkki: Sanomalehti Karjalan kohtaloista 1904–1954. Karjalan kirjapaino Oy, Lahti 1954
Paavolainen, Jaakko: Poliittiset väkivaltaisuuDET Suomessa, Valkoinen terrori, Tammi 1967
Saarenpää, Toivo: Viipurin musiikkioloista / orkesterit. Suomen Musiikkilehti 8/1923
Tilli, Kalevi: Viipuri, muistoja kaipuuni kaupungista. WSOY Porvoo–Helsinki–Juva 1985
Tilli, Kalevi: Karjalainen rapsodia. Vanha viipurilainen muistelee. WSOY Porvoo–Helsinki–Juva 1992
Tilli, Kalevi: Boris Sirpo Viipurin musiikkielämässä. Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita 11. Lappeenrannan Kirjapaino 1996
Turunen, Martti: Viipurin orkesteri. Suomen Musiikkilehti 1–2/1930
Viipurin sanomalehdet: Karjala 1916–1918. Karjalan Aamulehti 1916–1918. Viipurin Sanomat 1916–1918